

ОГЛЯД СУЧАСНИХ ЗАКОРДОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У СІМЕЙНІЙ СИБЛІНГОВІЙ ПІДСИСТЕМІ

Г.А. Крупник

аспірантка кафедри загальної та соціальної психології

Херсонський державний університет

Дитячо-батьківські, подружні та сиблінгові соціальні ролі все більше наповнюються новим змістом, що, у свою чергу, свідчить про зміну форми сім'ї, її структури та функцій у ХХІ столітті. Даний факт потребує систематичних психологічних досліджень та зумовлює запит на надання кваліфікованого психологічного супроводу учасників сімейної взаємодії.

Проаналізувавши сучасну наукову психологічну літературу, ми мали змогу дійти висновку, що переважна більшість вітчизняних та зарубіжних дослідників розглядають нуклеарну та розширену сім'ю як сукупність осіб, які перебувають в одному з трьох типів взаємин: приналежності (чоловік – дружина), кровного споріднення (брати – сестри, або сиблінги), породження (батьки – діти), і в стосунках з іншими родичами, які живуть разом і ведуть спільне господарство.

Вивчаючи сучасні закордонні дослідження у сиблінговій підсистемі, ми встановили найбільш суттєві питання наукових розвідок у психології на початку ХХІ століття. Фахівцями підіймається ціла низка нових проблем, серед яких сімейні взаємини та депресивний стан особистості, сім'я і розлади харчової поведінки, особливості функціонування транснаціональних сімей, проблеми альтернативних форм сімейних стосунків та багато інших. Також актуальними залишаються питання вивчення дитячо-батьківських, подружніх та сиблінгових стосунків та шляхи подолання негативних тенденцій у взаємодії між членами даної соціальної категорії.

Нами здійснено аналіз статей, надрукованих у закордонних наукових фахових виданнях категорії «А» (Web of Science), який охоплює часовий проміжок з 2014 по 2019 рік. Дослідники зосередилися на вивченні таких

актуальних питань, як чинники, що впливають на розвиток сиблінгових взаємин, стосунки між старшою і молодшою дитиною у родині, а також вимоги до виконання соціальних ролей дітьми та батьківські очікування. Проаналізовано наслідки впливу розлучення у родині одного із сиблінгів на ймовірність повторення такої тенденції для його брата чи сестри.

Так *Hank Karsten та Steinbach Anja* у своїй науковій роботі вказують на проведене інтерв'ю з 5410 молодими людьми, у ході якого виділено такі аспекти у сімейних стосунках, як контакт, емоційна близькість і конфлікти. Дослідниками виділено докази існування частково компенсаторних стосунків: більш часті конфлікти між поколіннями, не тільки передбачають більш часті конфлікти між братами та сестрами, але і навпаки, більшу близькість. Тобто, конфлікт між поколіннями несе в собі не тільки негативну, а і позитивну складову. Науковці у своїй статті використовували теорію систем сім'ї, а також теорію соціального навчання та прив'язаності [3].

Такими фахівцями, як *Jocelyn S. Wikle, Alexander C. Jensen та Alexander M. Hoagland*, досліджуються питання догляду за молодшими сиблінгами у сучасних родинях. Вивчалась якість допомоги, пов'язана із широким спектром індивідуальних, мікро- та макросистемних факторів. У ході наукової роботи проявилися гендерні моделі у догляді за малюками. Стать вихователя, а також вік і стать молодших братів та сестер корелювали з частотою і якістю догляду за сиблінгами. Так, наприклад, хлопці частіше піклувалися про братів, а дівчата – про молодших сестер. Крім того, хлопці частіше гралися з молодшими братами і сестрами, у той час як дівчатка часто надавали фізичну допомогу і розмовляли з молодшими сиблінгами, відображаючи гендерні особливості, які у свою чергу спостерігали у батьків [7].

Автори *Alexander C. Jensen та Susan M. McHale* звертають увагу на першо- та другонароджених дітей із 381 родини і вказують, що уявлення братів і сестер про те, що їм подобається, пророкують менший конфлікт і велику теплоту з боку як матерів, так і батьків, в першу чергу, для другонароджених дітей підліткового віку. Великі розбіжності у прихильності були пов'язані з

більшим материнським конфліктом і меншою теплотою для первістків. Ці результати можуть вказувати на ієрархію всередині сімей: батьки можуть служити прикладом для первістків, а первістки – прикладом для молодших сиблінгів [2].

Психологи *Montgomery Scott, Bergh Cecilia, Udumyan Ruzan* у статті «Стать старших братів і сестер і стійкість до стресів» зазначають, що у старших сиблінгів можуть виявлятися більш несприятливі наслідки для психологічного розвитку, пов'язуючи це з можливою причиною, що відбувається через більш високі вимоги до сімейних ресурсів або взаємодії між братами і сестрами [4].

Mostafa Tarek, Gambaro Ludovica, Joshi Heather вивчали вплив складної структури сім'ї на благополуччя дітей. Було встановлено, що підлітки, які живуть з неповнорідними або зведеними братами і сестрами, мають гірші академічні досягнення і більш високий рівень депресії, поведінкових труднощів у школі та правопорушень, ніж діти, які живуть тільки з повноцінними братами і сестрами. Дівчатка встановлюють більш позитивні відносини зі своїми братами і сестрами як з рідними, так і з неповнорідними, ніж хлопчики [5].

Науковці *Yucel Deniz, Bobbitt-Zeher Donna, Downey Douglas B.* досліджували питання якості відносин між братами і сестрами та дружбу серед підлітків. Ґрунтовні дослідження показують, що люди проявляють кращі соціальні навички, якщо виховуються у нуклеарних сім'ях зі своїми братами і сестрами. Ця закономірність була продемонстрована серед дошкільників і дорослих, але, як не дивно, суперечлива серед підлітків. Позитивні відносини між братами і сестрами пов'язані з великою кількістю номінацій з боку однолітків. Це дослідження вносить вклад у зростання кількості доказів того, що родинні відносини формують здатність людей утворювати і підтримувати відносини з іншими людьми поза сім'єю. Це також пояснює, чому зв'язок між кількістю братів і сестер і соціальними результатами не очевидна у підлітковому віці – періоді, коли інтерактивні компоненти спорідненості можуть переважати над структурними [8].

Elisde Vuijst, Anne-Rigt Poortman, Marjolijn Das, Rubenvan Gaalen

вивчали стан проблеми шлюбу та розлучення серед жителів Нідерландів. У психологічній літературі неодноразово було показано, що розлучення батьків збільшує ризик розлучення для нащадків, але вплив інших соціальних зв'язків досліджувався мало. У науковій роботі вищезазначених дослідників розглядається зв'язок між розлученням у сім'ї одного із сиблінгів та вплив цієї події на іншого, у залежності від конкретних характеристик спорідненості. Гіпотези були перевірені з використанням моделей історії подій на п'яти повних голландських когортах народження. Одружені особи (N = 64677) та їх сиблінги спостерігалися з 2000 по 2012 рік. Результати показують, що особи з розлученим сиблінгом мали більш високий ризик розлучення, навіть після корекції ряду загальних фонових факторів, включаючи розлучення батьків. Розлучення молодшого сиблінга мало більш слабкий зв'язок з ризиком розлучення, ніж розлучення старшого, і ефект від шлюбу брата чи сестри з часом слабшав [6].

Отже, незважаючи на вище представлені моделі сучасної сімейної проблематики, ХХІ століття також характеризується і збільшенням віку вступу у шлюб, і відтермінуванням батьківства, збільшенням числа бездітних або однодітних сімей. Росте рівень народжуваності поза шлюбом та рівень розлучень, збільшується кількість людей, які свідомо обирають самотність або незареєстровані шлюбні стосунки. З'являються та розповсюджуються нові моделі партнерства: позашлюбне партнерство та одностатеві шлюби. Активні міграційні процеси зумовлюють поширення такого виду дистантної сім'ї як транснаціональна сім'я [1, с.383]. Тому вважаємо за доцільне продовжити вивчення стосунків у сім'ї та їх вплив на психологічне благополуччя особистості.

Література:

1. Посвістак О. А. Становлення психології сім'ї як галузі наукових знань у ХІХ–ХХ століттях: дис..д. психол. наук: 19.00.01. Хмельницький, 2017. 504 с.
2. Alexander C. Jensen, Susan M. McHale. Mothers', fathers', and siblings' perceptions of parents' differential treatment of siblings: Links with family relationship qualities *Journal of Adolescence*. Vol. 60, P. 119-129 (date of publication: October 2017). <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.08.002>

3. Hank Karsten, Steinbach Anja. Intergenerational solidarity and intragenerational relations between adult siblings. *Social science research* .Vol. 76 P. 55-64, (date of publication: NOV 2018). <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2018.08.003>
4. Montgomery Scott, Bergh Cecilia, Udumyan Ruzan. Sex of older siblings and stress resilience. *Longitudinal and life course studies*. Vol. 9, №4, P.447-455 (date of publication: OCT 2018)
5. Mostafa Tarek, Gambaro Ludovica, Joshi Heather. The Impact of Complex Family Structure on Child Well-being: Evidence From Siblings. *Journal of marriage and family*. Vol. 80, №4, P. 902-918 (date of publication: AUG 2018). <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2017.12.007>
6. Elisede Vuijst, Anne-Rigt Poortman, Marjolijn Das, Rubenvan Gaalen. Cross-sibling effects on divorce in the Netherlands *Advances in Life Course Research* Vol. 34, №2, P. 1-9 (date of publication: December 2017). <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2017.06.003>
7. Jocelyn S. Wikle, Alexander C. Jensen, Alexander M. Hoagland. Adolescent caretaking of younger siblings. *Social Science Research*. Vol. 71, P. 72-84 (date of publication: March 2018)
8. Yucel Deniz, Bobbitt-Zeher Donna, Downey Douglas B. Quality Matters: Sibling Relationships and Friendship Nominations among Adolescents. *Child indicators research*. Vol. 11, P. 523-539 (date of publication: APR 2018)